

De Wegenwacht van de taal

35 jaar Taaladviesdienst van Onze Taal

Sinds 1985 beantwoordt de Taaladviesdienst van Onze Taal taalvragen van leden en anderen. Tegenwoordig gebeurt dat onder meer via e-mail, WhatsApp en Twitter. Wie zijn de taaladviseurs en waarom beantwoorden ze soms om middernacht nog taalvragen?

MARC VAN OOSTENDORP

Foto: Bart Versteeg

“De Taaladviesdienst is de permanente etalage van het Genootschap Onze Taal”, zegt Vibeke Roeper, directeur van het genootschap. “Het blad verschijnt eenmaal per maand, maar dankzij de adviezen op de website en de sociale media kunnen mensen ons vierentwintig uur per dag vinden. Bovendien wordt het tijdschrift natuurlijk vooral gelezen door leden, terwijl onze adviesdienst door iedereen kan worden geraadpleegd. Als ik mensen vertel waar ik werk, zeggen ze vaak: ‘O, ja, ik ben onlangs nog bij jullie gaan kijken.’ Dan bedoelen ze dat ze een taalvraag hadden.”

De Taaladviesdienst – intern noemen medewerkers hem de TAD – viert dit jaar zijn 35-jarig bestaan. De kanalen waarlangs mensen vragen kunnen stellen, zijn in die tijd heel divers geworden. Waar in het begin de vragen vooral binnenkwamen via papieren brieven en sporadisch per telefoon, daar kun je nu ook contact zoeken via e-mail, Twitter, Facebook of WhatsApp. Duizenden vragen worden er zo beantwoord door een team van vijf taaladviseurs – allemaal deskundigen die taalwetenschap of Nederlands hebben gestudeerd.

NETWERK

“We begonnen de TAD in 1985 als een voorziening om de redactie te ontlasten”, vertelt Peter Smulders, de eerste taaladviseur en tot 2017 directeur van het genootschap. “Er was één redacteur, Jan Renkema, en die moest tussen de bedrijven door ook de vragen van lezers en leden beantwoorden. Ik kwam eerst stage lopen en werd uiteindelijk aangenomen om een paar dagen per week in een steenkoud kantoor naast de telefoon te zitten. Als mensen op andere dagen belden, schreef de secretaresse van het genootschap, Riet van der Laan, hun vragen op een briefje en zodra ik er was, probeerde ik die dan te beantwoorden.”

Smulders ging op zoek naar mensen die hij kon bellen als hij er niet uit kwam. Een centrale man in dat netwerk werd de gepensioneerde Tilburgse neerlandicus Wil Sterenberg (1923-2019), die jarenlang als vrijwilliger voor de Taaladviesdienst werkte. “Zijn antwoorden op vragen waren vaak eigenlijk veel te uitvoerig voor de vragensteller”, herinnert Smulders zich. “Heel gedetailleerde taalkundige verklaringen in een pieteputerig schrijfmachinelettertje.”

TAAIE KOST

In de jaren tachtig en negentig professionaliseerde de Taaladviesdienst snel. Onze Taal verhuisde naar een pand met aangename verwarming en er kwamen meer taaladviseurs in dienst, die gaandeweg de beschikking kregen over een uitgebreide bibliotheek met naslagwerken. De telefoonlijn was de hele dag open; er werd voortdurend gebeld. Ondertussen kwamen de eerste vragen ook via e-mail binnen. “Ik werd in 1998 aangenomen omdat het toenmalige team van drie taaladviseurs te klein werd”, herinnert Rutger Kiezebrink (1973) zich. Hoewel hij zich tijdens zijn studie had gespecialiseerd in de combinatie van taalwetenschap en informatica, bleek hij geboren voor het taaladviseurschap. “Ik had al een brief met een aanbod van een IT-bedrijf liggen toen ik op de vacature reageerde, maar die heb ik weggegooid.”

“Ik kende het genootschap al wel, want *Onze Taal* werd bij ons thuis vroeger ook al gelezen”, zegt Kiezebrink. “Naar mijn idee werkten er allemaal uiterst geleerde en intelligente mensen. Ik had nooit bedacht dat ik er een van zou kunnen zijn.” Hij vond er snel zijn draai, en werd bijvoorbeeld al gauw verantwoordelijk voor de adviesrubriek in het tijdschrift, ‘Vraag en antwoord’ (tegenwoordig ‘Taaloket’). Kiezebrink: “Ik heb onlangs nog wat oude afleveringen doorgelezen. Wat waren die lang! En vaak bestonden ze ook nog eens uit opsommingen van wat allerlei bronnen van een onderzoek vonden: *Koenen* zegt dit en de *Schrijfwijzer* zegt dat. Taaie kost. Nu doen we dat allemaal wat beknopter.”

UITSCHRIJVEN

Inmiddels is Kiezebrink onder meer de hoofdverantwoordelijke voor het Twitter-account van het genootschap. “Ik zie dat hij soms om middernacht nog een taalvraag beantwoordt”, zegt zijn collega Lydeke van Os. “Mensen denken misschien dat wij een heel grote dienst zijn, altijd in touw. Maar wij zijn een klein team, met bevlogen adviseurs.”

Zelf begon zij tien jaar geleden bij het genootschap; eerst werkte ze voor de redactie, daarna ging ze naar de Taaladviesdienst. Misschien omdat ze de jongste taaladviseur is (“Ik ben van 1986, dus de enige die de oprichting van de TAD niet heeft meegemaakt, haha”), heeft ze een voorkeur voor de vragen die via de sociale media of WhatsApp binnenkomen. “Zo’n vraag kun je meteen beantwoorden. In e-mails moet je toch wat uitgebreider

en formeler te werk gaan. Bij een vraag via WhatsApp kun je mensen sneller helpen. Vooral als ik bijvoorbeeld heel veel ander werk heb liggen, is het fijn om wat vragen te krijgen die vaker worden gesteld en dus minder tijd kosten – moet ik *verdergaan* nu los of aan elkaar schrijven?”

Kiezebrink vindt dan weer die vragen het leukst waarover hij kan meedenken. “Iemand belde om te vragen of de zin ‘Ik schrijf het bureau van deze klant uit uit het register’ correct was. Dat is hij wel, maar hij is natuurlijk niet elegant, met twee keer *uit* en een groot aantal woorden tussen *schrijf* en *uit*. Dan vind ik het aardig om samen te proberen een betere formulering te vinden. In plaats van *uitschrijven* kun je ook *schrappen* gebruiken.”

ANDERHALF

Ook vaste vragenstellers vertellen dat ze het leuk vinden om met de taaladviseurs te sparren. Charlotte Journée werkt als tekstredacteur onder andere voor educatieve uitgeverijen. Ze belt de Taaladviesdienst meestal met ingewikkelde problemen die ze tijdens haar werk tegenkomt. “Dan heeft de auteur het in een wiskundeboek over ‘een grafiek bij een formule’ en vraag ik me ineens af of dat wel correct is, en of daar niet moet staan: ‘een grafiek die bij een formule hoort’. Ik heb dan geen collega’s om dat eens uit te pluizen en dan is het heel fijn dat de Taaladviesdienst er is. Ik bel ze al achtentwintig jaar met enige regelmaat en heb veel van ze geleerd.”

In de loop van de decennia zijn veel vragen hetzelfde gebleven – vragen over *hun* en *hen* of ‘het boek dat/wat ik gelezen heb’ zijn van alle tijden – maar er is ook wel

“Er komen nu meer vragen van mensen die Nederlandse les aan buitenlanders geven.”

wat veranderd. “Mensen kunnen sommige dingen ook gemakkelijker opzoeken”, zegt Van Os. “Er komen nu meer vragen van mensen die Nederlandse les aan buitenlanders geven”, vult Kiezebrink aan. “Dan komt een van hun cursisten met de vraag waarom we in het Nederlands eigenlijk *anderhalf* zeggen in plaats van *één en een half*. Zo’n cursusleider weet het zelf niet, kan het ook zo snel niet vinden en komt dan bij ons uit.” (Het antwoord is overigens dat *anderhalf* een oud woord is dat in gebruik is gebleven. *Ander* betekent hierin ‘tweede’; *anderhalf* is ‘(één en) nog een tweede half’.) ▶

Taaladviseur Tamara Mewe.

Foto: Bart Grietens

Taaladviseur Lydeke van Os.

BARON

Ongeveer duizend vragen beantwoorden de adviseurs inmiddels per maand. Kiezebrink: “Daarvan komt een derde via de telefoon, en de rest op andere manieren.” Het leukste van het werk is volgens beiden “dat je mensen blij kunt maken met het antwoord op een vraag waar ze zelf al een tijdje over aan het piekeren waren”. “Het kan voor ons volkomen vanzelfsprekend zijn of je twee woorden los, aan elkaar of met een streepje schrijft,” zegt Van Os, “maar voor veel taalgebruikers is dat een worsteling.”

Door de coronacrisis werken de taaladviseurs inmiddels veel thuis. De telefoon is doorgeschakeld en de WhatsApp-berichten worden onderling verdeeld. “De handboeken hebben we nog maar zelden nodig”, zegt Van Os. “Het meeste kunnen we wel vinden via internet. Alleen als iemand een gespecialiseerde vraag stelt (‘Hoe dien je een baron aan te spreken?’), bel ik de collega die op kantoor is en de naslagwerken voor titulatuur bij de hand heeft.”

De taaladviseurs beantwoorden niet alleen rechtstreeks vragen, maar ze ondernemen ook andere activiteiten. Op Onzetaal.nl hebben ze in de loop van de tijd een paar duizend vragen uitgewerkt in overzichtelijke adviezen. En ze corrigeren bijvoorbeeld de drukproef van het tijdschrift en van de nieuwsbrief *Taalpost*, waarin ze ook iedere week twee rubrieken verzorgen (op dinsdag een taaltip en op donderdag uitleg bij een woord). Iedere week beantwoorden ze bovendien live een luisteraarsvraag in het populaire radioprogramma *De Taalstaat*.

TROONREDE

Dat de taaladviseurs ieder jaar de Troonrede controleren, was oorspronkelijk min of meer een reclamestunt, zegt voormalig directeur Peter Smulders. “Er was altijd discussie over de kwaliteit van de taal in de Troonrede, en toen hebben wij ons in 1987 aangeboden.”

Na wat aandringen ging toenmalig premier Lubbers op het aanbod in. De stunt werkte: er ontstond in de media discussie over het feit dat buitenstaanders nu mee zouden schrijven aan de Troonrede. Toen er in de Kamer een meningsverschil ontstond over de betekenis

van de formulering “met name lucht en water” uit de Troonrede, en Lubbers de taaladviseurs de schuld gaf van de verwarring, was dat een extra geschenk. Smulders: “Dat jaar kregen we er vijfduizend nieuwe leden bij.” Nog steeds kijken ieder jaar twee taaladviseurs mee, al zijn de wijzigingen die ze (kunnen) aanbrengen doorgaans minimaal. “Het gaat vooral om punten en komma’s”, zegt Kiezebrink. “En we wijzen de schrijvers soms op zinnen die misschien onbedoeld dubbelzinnig zijn.”

Deze activiteiten – waar problemen zijn, komt de Taaladviesdienst ze oplossen, als een Wegewacht van de taal – worden voor het overgrote deel gefinancierd uit de contributies van de leden. De Taalunie geeft daarnaast een bijdrage voor de beantwoording van vragen die via Taaladvies.net binnenkomen.

PROBLEMEN

Onder andere doordat het ledenbestand de laatste jaren is geslonken en het aantal vragen juist stijgt, wordt het wel steeds lastiger om een en ander op deze manier te bekostigen, waarschuwt directeur Roeper. “We worden door de buitenwereld vaak gezien als een autoriteit, als een instituut. En dat zijn we natuurlijk ook: een voorziening waar heel Nederland van profiteert. We doen dat vanuit onze idealen: kennis delen en drempels wegnemen voor mensen die worstelen met de taal – van de taalprofessional die deskundig advies op het hoogste niveau nodig heeft tot de leerling die denkt dat er ten onrechte iets is fout gerekend in een proefwerk. Helaas wordt dat door de buitenwereld maar mondjesmaat erkend. In Vlaanderen bekostigt de overheid de taaladviesdienst daar. Dat zou voor Nederland ook vanzelfsprekend moeten zijn.”

Redacteur Bart Kool van het programma *De Taalstaat*, die iedere week met de taaladviseurs overlegt over een door de luisteraars ingestuurde kwestie die ze die week in het programma behandelen, bevestigt dat. “Ik heb ze nooit gevraagd wie al dat werk allemaal betaalt. Voor ons programma zijn ze heel waardevol – we leren er iedere keer wat nieuws bij en ze komen vaak met prachtige verhalen. Je zou zeggen dat de Taaladviesdienst, toch dé autoriteit op taalgebied, een nutsvoorziening is, en zo door de overheid zou moeten worden gefinancierd. Zeker in tijden waarin je hoort dat steeds meer mensen problemen krijgen met de taal, lijkt het in ieders belang om daar ook in te investeren.”

Coronapiek in taaladvies

Elke maand helpt de Taaladviesdienst talloze mensen aan een antwoord op hun taalvraag. De adviezen op www.onzetaal.nl worden ongeveer één miljoen keer per maand geraadpleegd. Persoonlijk contact is er met bellers, die maandelijks samen 350 vragen stellen, met e-mailers (300 vragen), Twitteraars (ruim 200) en whatsappers (150).

Bij elkaar dus zo'n duizend vragen per maand, die worden beantwoord door vijf taaladviseurs. Afgelopen voorjaar steeg dat aantal plotseling, toen Nederlanders massaal thuis kwamen te zitten. Via telefoon, e-mail en WhatsApp werden maandelijks 1200 vragen gesteld, en de online taaladviezen werden op werkdagen zo'n 70.000 keer geraadpleegd, wat neerkomt op bijna anderhalf miljoen per maand. Na een daling in de zomermaanden begint de tweede coronapiek zich af te tekenen.